Сандра Карић

ОШ „14 октобар“ у Баричу

Снежана Радисављевић Јанић

Душанка Лазаревић

Ивана Милановић

Факултет спорта и физичког васпитања

Универзитета у Београду

UDK - 371.3.:796

371.14/.15

DOI: 10.5937/nasvas1504645K

Оригинални научни рад

НВ год. LXIV 4. 2015

Примљено: 01. 10. 2015.

Прихваћено за штампу: 30. 11. 2015.

САМОПРОЦЕНА КОМПЕТЕНЦИЈА НАСТАВНИКА РАЗРЕДНЕ НАСТАВЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОГРАМСКИХ САДРЖАЈА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА¹

Апстракт *Полазећи од значаја наставничких компетенција за реализацију наставе физичког васпитања, циљ рада је био да се испита самопроцена компетенција наставника разредне наставе у физичком васпитању (знање, планирање, реализација и вредновање) са аспекта актуелног и жељеног нивоа. Такође, циљ рада је био да се испита самопроцена оспособљености наставника разредне наставе за реализацију конкретних програмских садржаја физичког васпитања и нивоа њихове актуелне реализације. Узорак је чинило 688 наставника разредне наставе из 54 школе са територије Београда. Примењен је посебно конструисан Упитник за самопроцену наставничких компетенција наставника разредне наставе у физичком васпитању. Резултати показују да наставници разредне наставе позитивно процењују сопствене компетенције за реализацију наставе физичког васпитања, али да желе да постигну њихов виши ниво. Знатне разлике у самопроцени компетенција испољиле су се с обзиром на дужину радног стажа и ниво физичке активности наставника у погледу појединих компетенција, док се разлике нису испољиле с обзиром на ниво образовања. Испољила се знатна разлика између самопроцене оспособљености наставника разредне наставе за реализацију конкретних садржаја физичког васпитања и самопроцене њихове реализације у настави. Резултати указују на потребу*

¹ Чланак представља резултат рада на пројектима *Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије*, (бр. 47008) и *Идентификација, мерење и развој когнитивних и емоционалних компетенција важних друштву оријентисаном на европске интеграције* (бр. 179018) чију реализацију финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

још квалитетнијег оспособљавања наставника разредне наставе за развој компетенција у физичком васпитању, како кроз базично образовање тако и кроз програме стручног усавршавања.

Кључне речи: наставничке компетенције, наставници разредне наставе, физичко васпитање, наставни садржаји.

PHYSICAL EDUCATION CLASS TEACHERS' SELF-EVALUATION OF COMPETENCY

Abstract Starting from the importance of the teacher's competencies for the realization of the Physical Education curriculum the aim of the research was to examine self-evaluation of competencies of the class teachers of Physical Education (knowledge, planning, realization, evaluating) from the aspects of actual and desired levels. Also, the aim was to examine the teachers' self-evaluation regarding the realization of concrete curricular contents. The sample included 688 teachers from 54 schools in Belgrade. A specially construed questionnaire was applied. The results show that the class teachers evaluate positively their own competencies for the realization of the subject Physical Education, but also that they would like to reach a higher level of competence. Significant differences in self-evaluation were found concerning years of service and some concrete competences, while there were no differences concerning the teachers' educational levels. Significant differences appeared in self-evaluation of readiness of the teachers to perform adequately the contents of Physical Education and their realization in class. The results indicate the need for better training both through initial teacher education and in-service teacher training.

Keywords: teacher's competences, class teachers, Physical Education, curricular contents.

САМООЦЕНКА КОМПЕТЕНЦИЙ УЧИТЕЛЕЙ КЛАССНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПРЕПОДАВАНИИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Резюме Учитывая важность компетенций учителя в обучении физической культуре, в данной работе изучается самооценка компетентности учителей начальной школы в области обучения данному предмету (знание, планирование, реализация, оценка) с точки зрения фактического и желательного уровней. Исследуются самооценки подготовленности учителя классного обучения к реализации конкретной учебной программы физического воспитания и самооценки уровня фактической реализации обучения. Исследование проведено на примере 688 учителей классного обучения из 54 начальных школ в Белграде. Была использована специально разработанная анкета для самооценки педагогических компетенций в области физического воспитания. Результаты показали, что учителя

класног обучения положително оцeнивају своју сопствену компетенцију у преподавању физичкој културе. Значителна разлика у самооценки компетенциј набљудається толькo в связи с трудовым стажем и уровнем физической активности учителей по отношению к определенным компетенциям, в то время как, в связи с уровнем образования разница не обнаружена. Обнаружена значительная разница между самооценкой подготовленности учителей начальной школы к реализации конкретных учебных содержаний и самооценкой качества практической реализации в классе. Результаты указывают на необходимость улучшения качества образования учителей классного обучения и приобретения компетенций, необходимых для преподавания физической культуры в течение вузовского образования и посредством программ профессионального развития.

Ключевые слова: компетенции учителя, учитель классного обучения, физическая культура, содержание обучения.

Увод

Реформе у образовању наставника широм света усмерене су на њихову припрему за развој и унапређивање професионалних компетенција. Европска комисија је развила општи оквир који дефинише компетенције наставника кроз документ Заједничка европска начела компетенција и квалификација наставника (*Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications*, 2010) у циљу бољег разумевања њихове улоге у XXI веку. Ради повећања учинка образовања наставника уопште, а тиме и наставника разредне наставе, на квалитет њихове оспособљености, произишао је и концепт континуираног професионалног развоја наставника који би требало да обезбеди сагласност између иницијалног образовања и усавршавања наставника (Holdsworth, 2010). Од наставника се очекује трајни професионални развој схваћен као процес на дограђивања сопствених компетенција (*Teacher Education in Europe*, 2008; *Teachers Matter - Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*, 2005). Према најновијим подацима, трајни професионални развој препознат је као професионална обавеза у 24 земље у Европи, а у неким земљама је повезан с напредовањем у каријери (*Key Data on Education in Europe* 2012, 2012).

Теоријски приступ у одређењу наставничких компетенција

Преглед расположиве литературе указује на постојање различитих теоријских приступа у одређењу компетенција наставника, што је резултирало већим бројем дефиниција компетенција, врста компетенција, као и стандарда компетенција за професију наставника. Ипак, већина аутора је сагласна у томе да се наставничке компетенције дефинишу као интегрисани скуп знања, вештина, ставова и личних особина које су појединцу потребне за ефикасан рад у одређеним

(специфичним) ситуацијама (Koster et al., 2005). Међутим, потребно је указати на то да постоје и шира схватања која укључују компетенције потребне за преузимање активне професионалне улоге у друштву (Korać, 2014).

У документима која су настала у оквиру нашег образовног система, а која се односе на компетенције наставника (*Standardi kompetencija za profesiju nastavnika i njihovog profesionalnog razvoja*, 2011), полази се од тога да централну улогу у унапређивању образовања и васпитања имају наставници, с обзиром на то да директно утичу на процес учења и на развој ученика. Износи се мишљење да је компетенције, које се дефинишу као „као скуп потребних знања, вештина и вредносних ставова наставника“ (*Standardi kompetencija za profesiju nastavnika i njihovog profesionalnog razvoja*, 2011: 2), неопходно одредити у односу на циљеве и исходе учења. Њихов значај се огледа у томе да обезбеде професионалне стандарде квалитета поучавања. У складу с тим, компетенције су дефинисане за наставну област, предмет и методiku наставе, поучавање и учење, подршку развоју личности ученика и комуникацију и сарадњу. У сваком од наведених домена, компетенције се односе на знање, планирање, реализацију, вредновање/евалуацију и усавршавање.

Настава физичког васпитања и компетенције наставника разредне наставе за реализацију програмских садржаја овог предмета

Физичко васпитање (ФВ) има важну улогу у промовисању и унапређивању физичке активности ученика (Cale, 2000; Sallis et al., 1997; Shephard & Trudeau, 2000). У програмима ФВ широм света ангажовање ученика у физичкој активности дугорочније посматрано препознато је као важан циљ (Puhse & Gerber, 2005; 2010 *Shape of the Nation Report: Status of Physical Education in the USA*, 2010; *White Paper on Sports*, 2007). Настава је усмерена је на стицање знања, вештина и позитивних ставова према ФВ у циљу развијања активног начина живота и обезбеђивања краткорочне и дугорочне здравствене користи (Garn & Cothran, 2006; McKenzie, 2003; O'Reilly et al., 2001; Subramaniam & Silverman, 2007; Wallhead & Buckworth, 2004). Истраживања показују да редовна физичка активност доприноси како физичком тако и емоционалном и когнитивном развоју ученика (Basch, 2011; Kohl & Cook, 2013). Стога је несумњив значај учења моторичких вештина и вежбања на часовима ФВ већ од почетка основне школе (Morgan & Bourke, 2008). Стицање позитивних искустава у настави ФВ у основној школи је један од предуслова за бављење физичким активностима даље током живота (Krebs, 2003; 2010 *Shape of the Nation Report: Status of Physical Education in the USA*, 2010). С обзиром на то да резултати истраживања показују да ниво физичке активности опада с узрастом (Radisavljević Janić i sar., 2012; Sallis et al., 1997), неопходно је да се на часовима физичког васпитања омогући сваком ученику да, у односу на сопствене способности, усвоји моторичке вештине, знања, навике и стекне позитивна искуства везана за вежбање. Ефекти овог предмета зависе од квалитета наставе на свим нивоима образовања (Cale, 2000; Kirk, 2005; Marsden & Weston, 2007; Shephard & Trudeau, 2000; Siedentop, 2009; Siedentop

& Locke, 1997). Неопходно је да наставник као кључни фактор квалитетног ФВ буде припремљен и оспособљен за тај посао, односно да поседује знања, способности и вештине које би процес учења у ФВ учинили што ефикаснијим. Неке од најважнијих препрека у реализацији часова ФВ наставника разредне наставе су неадекватна обука, недостатак времена и интересовања, ограничена подршка и ресурси, као и низак ниво самопоуздања као последица негативног личног искуства (Morgan & Bourke, 2008).

Сагледавајући значај наставничких компетенција у реализацији наставе ФВ, као и допринос ФВ укупној физичкој активности ученика и развоју активног начина живота, у овом истраживању смо се усмерили на испитивање компетенција наставника разредне наставе које су од непосредног значаја за квалитетну реализацију програмских садржаја овог предмета, као што су знање, планирање, реализација и вредновање, и то посматрано из угла самих наставника разредне наставе. Стога, циљ истраживања је био да се испита самопроцена компетенција наставника разредне наставе (знања, планирање, реализација и вредновање) за реализацију наставе ФВ с аспекта актуелног и жељеног нивоа, посматрано с обзиром на ниво образовања наставника разредне наставе, дужину радног стажа и ниво физичке активности. Такође, циљ рада је био да се испита и самопроцена оспособљености наставника разредне наставе за реализацију конкретних програмских садржаја ФВ и њихове актуелне реализације.

Методологија истраживања

Узорак. Узорак испитаника чинило је 688 наставника разредне наставе из 54 школе са територије града Београда. Према потпуној структури узорак је чинило 633 (92%) наставника разредне наставе женског пола и 55 (8%) мушког пола. Према нивоу образовања, 184 (26,7%) наставника је са вишим образовањем, 477 (69,4%) са високим образовањем, а 27 (3,9%) са мастером / магистарском дипломом. Према радном стажу наставника који је остварен у образовању, у узорку је 110 (16%) наставника са стажом до пет година, од шест до 10 година радног стажа има 74 (10,8%), од 11 до 15 година 106 (15,4%), а преко 16 година радног стажа је остварило 398 (57,8%) наставника. У односу на бављење физичком активношћу, 180 (26,2%) наставника то чини редовно, 454 (66,0%) повремено, а 54 (7,8%) наставника се никад не бави физичком активношћу.

Варијабле. Независне варијабле у овом истраживању су: ниво образовања наставника (виша/висока/мастер), дужина радног стажа (1–5 г. / 6–10 г. / 11–15 г. / преко 16 г.) и бављење физичком активношћу (редовно/понекад/никад). С обзиром на то да је узорак испитаника неуредан, према полу, што је одраз постојеће полне структуре у оквиру наставничке професије, варијабла пола није даље разматрана у раду.

Зависне варијабле су подељене у две групе:

1. Самопроцена компетенција знање, планирање, реализација и вредновање наставника разредне наставе за наставну област, предмет и методiku наставе ФВ, посматрано за актуелни и жељени ниво.

2. Самопроцена оспособљености наставника разредне наставе за реализацију конкретних програмских садржаја ФВ и самопроцена нивоа њихове реализације.

Инструмент. У истраживању је примењен посебно конструисан упитник за самопроцену наставничких компетенција знање, планирање, реализација и вредновање наставника разредне наставе, за наставну област, предмет и методику наставе ФВ. У конструисању упитника основу су представљали Стандарди компетенција за професију наставника и њиховог професионалног развоја (2012).

Упитник се састоји из три дела. Први део се односи на опште податке : пол, врста образовања, дужина радног стажа у настави, локација школе, бављење физичком активношћу. Други део се односи на компетенције наставника разредне наставе за наставу физичког васпитања од првог до четвртог разреда основне школе. Самопроцена компетенција вршена је за актуелни и за жељени ниво компетенције на четворостепеној скали (1 - најнижи ниво, 4 - највиши ниво). Компетенције су детаљније описане преко кључних одредница (број одредница за компетенције: знање - 6, планирање - 7, реализација - 6 и вредновање - 4). Трећи део упитника односи се на самопроцену оспособљености за реализацију конкретних програмских садржаја ФВ од првог до четвртог разреда основне школе и самопроцену нивоа њихове реализације.

Ток и поступак истраживања. Истраживање је реализовано у школској 2013-2014. години током маја месеца. У школама је претходно је затражено одобрење директора, а учествовање наставника разредне наставе у истраживању је било добровољно и анонимно.

Анализа података. За анализу података примењена је основна дескриптивна статистика, као и Краскал-Волис тест (Kruskal-Wallis) и Вилкоксон тест (Wilcoxon) у домену статистике закључивања. Усвојени ниво значајности за тумачење добијених резултата је $p < .01$.

Резултати истраживања

Резултати провере нормалности расподеле прикупљених података применом Колмогоров-Смирнов теста за сваку компетенцију показали су да је у даљим анализама било оправдано применити непараметријску статистику с обзиром на то да су све вредности овог теста значајне на нивоу $p < .01$.

Просечне вредности за сваку од одредница процењиваних компетенција су веће од 2,5, како за актуелни тако и за жељени ниво. За компетенцију знање просечне вредности крећу се од 3,21 до 3,54 за актуелни ниво и од 3,65 до 3,83 за жељени ниво, планирање од 3,05 до 3,48 за актуелни ниво и од 3,52 до 3,78 за жељени ниво, реализација од 3,17 до 3,51 за актуелни ниво и од 3,58 до 3,79 за жељени ниво и вредновање у распону су од 3,18 до 3,41 за актуелни ниво, а за жељени ниво од 3,56 до 3,71. Уочава се да су просечне вредности за сваку од процењиваних компетенција веће за жељени него за актуелни ниво. Вилкоксон тестом је проверавана значајност ових разлика. Све добијене вредности статистички су значајне (табеле од 1. до 4).

Самопроцена компетенција наставника разредне наставе...

Табела 1. Разлике у самопроцени актуелног и жељеног нивоа компетенције знање (Вилкоксон тест)

Одреднице компетенције знање	Z	P
31 – Познавање значаја ФВ и његове повезаности са другим научним дисциплинама.	-15.880	<.01
32 – Зна наставни план и програм ФВ од 1. до 4. разреда основне школе, као и његову корелацију са другим предметима.	-12.427	<.01
33 – Познаје опште принципе, циљеве и исходе образовања и васпитања, опште и посебне стандарде постигнућа ученика, као и њихову међусобну повезаност.	-14.322	<.01
34 – Разуме социјалну релевантност садржаја ФВ.	-12.147	<.01
35 – Поседује дидактичко-методичка знања у ФВ.	-12.822	<.01
36 – Познаје општу методiku наставе ФВ.	-12.477	<.01

Табела 2. Разлике у самопроцени актуелног и жељеног нивоа компетенције планирање (Вилкоксон тест)

Одреднице компетенције планирање	Z	P
P1 – Програм рада у ФВ планира тако да уважава стандарде, постигнућа, наставни план и програм ФВ и индивидуалне разлике ученика водећи рачуна о садржајној и временској усклађености.	-14.305	<.01
P2 – Планира примену различитих метода, техника и облика рада и доступних средстава ради ефикасности и ефективности наставног процеса у ФВ.	-13.970	<.01
P3 – Планира и програмира рад у ФВ, водећи рачуна да садржај учини доступним ученицима (пријемчив, разумљив, интересантан).	-12.468	<.01
P4 – Планира и програмира наставне садржаје ФВ у складу са материјално-техничким условима установе.	-12.834	<.01
P5 – Планира и програмира садржаје наставе ФВ водећи рачуна о корелацији, како хоризонталној тако вертикалној.	-12.643	<.01
P6 – Планира информисање о новим трендовима и примену одговарајућих и доступних технологија у ФВ.	-14.844	<.01
P7 – Планира проверу остварености прописаних циљева учења у ФВ.	-13.067	<.01

Табела 3. Разлике у самопроцени актуелног и жељеног нивоа компетенције реализација (Вилкоксон тест)

Одреднице компетенције реализација	Z	P
P1 – Остварује функционалне, образовне и васпитне циљеве у складу с општим принципима, циљевима и исходима образовања, наставним планом и програмом ФВ, прилагођавајући их индивидуалним карактеристикама и могућностима ученика.	-13.547 ^a	<.01
P2 – Систематски уводи ученике у ФВ.	-11.892 ^a	<.01
P3 – Повезује наставне садржаје ФВ са претходним знањима и искуствима ученика и њиховим садашњим и будућим потребама, са примерима из свакодневног живота.	-11.427 ^a	<.01
P4 – Повезује и организује наставне садржаје ФВ у тематске целине.	-12.016 ^a	<.01
P5 – Примењује разноврсне методичке поступке у складу са циљевима, исходима, садржајима ФВ, узрасним карактеристикама и индивидуалним могућностима и потребама ученика.	-12.528 ^a	<.01
P6 – Примењује одговарајуће и доступне технологије у образовању.	-14.305 ^a	<.01

Табела 4. Разлике у самопроцени актуелног и жељеног нивоа компетенције вредновање (Вилкоксон тест)

Одреднице компетенције вредновање	Z	P
B1 – Континуирано прати и вреднује остварену хоризонталну и вертикалну повезаност садржаја ФВ.	-13.236 ^a	<.01
B2 – Континуирано прати и вреднује ученичка постигнућа у ФВ.	-11.922 ^a	<.01
B3 – Прати и вреднује интересовања ученика у оквиру ФВ.	-12.146 ^a	<.01
B4 – Планира и предузима мере подршке ученицима на основу анализе напретка и постигнућа ученика у ФВ.	-12.997 ^a	<.01

Постојање разлика у самопроцени компетенција у односу на ниво образовања, радни стаж и ниво физичке активности наставника разредне наставе проверавано је Краскал-Волис тестом (табела 5).

Табела 5. Самопроцена актуелног и жељеног нивоа компетенције знање – разлике према нивоу образовања, радном стажу и нивоу физичке активности (Краскал-Волис тест)

Одреднице компетенције	Ниво образовања		Радни стаж		Ниво физичке активности	
	Hi ²	p	Hi ²	p	Hi ²	P
31a	2.035	.361	5.153	.161	32.199	.000*
31ж	0.164	.921	2.738	.434	8.008	.018
32a	5.965	.051	17.957	.000*	7.497	.024
32ж	1.899	.387	3.219	.359	4.530	.104
33a	0.146	.929	17.954	.000*	6.853	.033
33ж	2.093	.351	5.566	.135	4.169	.124
34a	0.880	.644	9.419	.024	3.967	.138
34ж	3.489	.175	3.817	.282	6.366	.041
35a	1.485	.476	2.820	.420	12.914	.002*
35ж	0.121	.941	4.423	.219	12.114	.002*
36a	2.002	.368	2.412	.491	6.150	.046
36ж	0.592	.744	1.268	.737	5.676	.059

Легенда: 31-36 – одреднице компетенције знање; а - актуелни ниво одреднице; ж - жељени ниво одреднице; *Значајност на нивоу $p < .01$

Добијени резултати показују да се према нивоу образовања наставници разредне наставе не разликују у самопроцени компетенције знање, $p > .01$. У самопроцени ове компетенције наставници са најдужим радним стажом (преко 16 година) најпозитивније процењују, на актуелном нивоу, одредницу зна наставни план и програм физичког васпитања од 1. до 4. разреде основне школе, као и његову корелацију са другим предметима и одредницу познаје опште принципе, циљеве и исходе образовања и васпитања, опште и посебне стандарде постигнућа ученика, као и њихову међусобну повезаност, $p < .01$ (табела 5). Резултати у оквиру компетенције знање показују да физички активнији наставници позитивније процењују одреднице познавање значаја физичког васпитања и његове повезаности са другим научним дисциплинама, и поседује дидактичко-методичка знања у физичком васпитању, у оквиру које желе да достигну и виши ниво, $p < .01$ (табела 5).

Резултати показују да се у погледу нивоа образовања и дужине радног стажа наставници разредне наставе не разликују у процени компетенције планирање, $p > .01$ (табела 6).

Табела 6. Самопроцена актуелног и жељеног нивоа компетенције планирање – разлике према нивоу образовања, радном стажу и нивоу физичке активности (Краскал-Волис тест)

Одреднице компетенције	Ниво образовања		Радни стаж		Ниво физичке активности	
	Hi ²	p	Hi ²	p	Hi ²	P
П1а	0.005	.998	7.963	.047	23.270	.000*
П1ж	0.695	.706	1.853	.603	14.459	.001*
П2а	2.098	.350	2.265	.519	10.600	.005*
П2ж	5.675	.059	2.336	.506	5.450	.066
П3а	0.702	.704	2.810	.422	8.968	.011
П3ж	1.475	.478	1.027	.795	3.002	.223
П4а	0.217	.897	2.912	.405	13.237	.001*
П4ж	0.251	.882	3.545	.315	9.403	.009*
П5а	0.294	.863	6.311	.097	6.381	.041
П5ж	2.423	.298	3.218	.359	0.545	.761
П6а	1.133	.568	5.101	.165	19.951	.000*
П6ж	1.540	.463	4.541	.209	9.792	.007*
П7а	1.436	.488	10.725	.013	10.001	.007*
П7ж	0.744	.689	1.075	.783	5.680	.058

Легенда: П1-П6 – одреднице компетенције планирање; а - актуелни ниво одреднице; ж - жељени ниво одреднице; *Значајност на нивоу $p < .01$

Међутим, резултати у оквиру компетенције планирање показују да физички активнији наставници значајно позитивније процењују ($p < .01$) одреднице Програм рада у физичком васпитању планира тако да уважава стандарде постигнућа, наставни план и програм физичког васпитања и индивидуалне разлике ученика водећи рачуна о садржајној и временској усклађености, Планира и програмира наставне садржаје физичког васпитања у складу са материјално-техничким условима установе и Планира информисање о новим трендовима и примену одговарајућих и доступних технологија у физичком васпитању, и желе да достигну њихов виши ниво. Такође, физички активнији наставници позитивније процењују одреднице Планира примену различитих метода, техника и облика рада и доступних средстава ради ефикасности и ефективности наставног процеса у физичком васпитању и Планира проверу остварености прописаних циљева учења у физичком васпитању (табела 6).

Добијени резултати показују да се у погледу нивоа образовања и дужине радног стажа наставници разредне наставе не разликују у самопроцени компетенције реализација, $p > .01$ (табела 7). Физички активнији наставници у оквиру компетенције реализација позитивније процењују одредницу Примењује разноврсне методичке поступке у складу са циљевима, исходима, садржајима физичког васпитања, узрасним карактеристикама и индивидуалним могућностима и потребама ученика, $p < .01$, а исказују жељу да достигну виши ниво одреднице Повезује наставне садржаје физичког васпитања са претходним знањима и

искуствима ученика и њиховим садашњим и будућим потребама, са примерима из свакодневног живота, $p < .01$.

Табела 7. Самопроцена актуелног и жељеног нивоа компетенције реализација – разлике према нивоу образовања, радном стажу и нивоу физичке активности (Краскал-Волис тест)

Одреднице компетенције	Ниво образовања		Радни стаж		Ниво физичке активности	
	Н ²	р	Н ²	р	Н ²	р
П1а	1.260	.533	7.759	.051	7.551	.023
П1ж	0.150	.928	4.880	.181	0.318	.853
П2а	4.014	.134	8.609	.035	5.558	.062
П2ж	1.643	.440	2.736	.434	3.593	.166
П3а	4.447	.108	1.381	.944	9.078	.011
П3ж	2.691	.260	1.106	.776	9.632	.008*
П4а	4.235	.120	8.432	.038	3.020	.221
П4ж	1.979	.372	2.393	.495	6.384	.041
П5а	0.200	.905	5.803	.122	9.963	.007*
П5ж	1.399	.497	1.790	.617	2.544	.280
П6а	1.256	.534	1.421	.701	7.669	.022
П6ж	0.480	.786	2.747	.432	5.890	.053

Легенда: П1-П6 – одреднице компетенције реализација; а - актуелни ниво одреднице; ж - жељени ниво одреднице; *Значајност на нивоу $p < .01$

Добијени резултати показују да се у погледу нивоа образовања и дужине радног стажа наставници разредне наставе не разликују у самопроцени компетенције вредновање (табела 8). У самопроцени ове компетенције физички активнији наставници позитивније процењују актуелни ниво одредница, $p < .01$: Континуирано прати и вреднује ученичка постигнућа у физичком васпитању, Прати и вреднује интересовања ученика у оквиру физичког васпитања и Планира и предузима мере подршке ученицима на основу анализе напретка и постигнућа ученика у физичком васпитању (табела 8).

Табела 8. Самопроцена актуелног и жељеног нивоа компетенције вредновање – разлике према нивоу образовања, радном стажу и нивоу физичке активности (Краскал-Волис тест)

Одреднице компетенције	Ниво образовања		Радни стаж		Ниво физичке активности	
	Н ²	р	Н ²	р	Н ²	Р
В1а	0.141	.932	2.327	.507	6.023	.049
В1ж	0.757	.685	0.069	.995	6.633	.036
В2а	2.080	.354	5.628	.131	12.225	.002*
В2ж	2.925	.232	1.848	.604	2.984	.225
В3а	0.042	.979	4.578	.205	16.840	.000*
В3ж	1.344	.511	0.819	.845	9.061	.011
В4а	0.216	.897	4.766	.190	11.418	.003*
В4ж	5.921	.052	4.000	.261	3.495	.174

Легенда: В1-В6 – одреднице компетенције вредновање; а - актуелни ниво одреднице; ж - жељени ниво одреднице; *Значајност на нивоу $p < .01$.

Самопроцена компетенција наставника разредне наставе...

Самопроцена оспособљености за реализацију конкретних програмских садржаја физичког васпитања и њихову реализацију

Постојање разлика у самопроцени оспособљености наставника разредне наставе за реализацију програмских садржаја физичког васпитања и самопроцене реализације проверавано је Вилкоксон тестом.

Табела 9. Самопроцена оспособљености и реализације програмских садржаја физичког васпитања (Вилкоксон тест)

Разред	Програмски садржаји физичког васпитања		Z	P
I II	Ходање и трчање		-3.563	.000*
	Скакање и прескакање		-4.160	.000*
	Бацање и хватање		-5.803	.000*
	Вишења, упори, пењања		-2.583	.010
	Вежбе на тлу		-2.173	.030
	Вежбе (скакања и прескакања) упором рукама		-1.578	.114
	Вежбе равнотеже		-4.560	.000*
	Вежбе реквизитима		-7.622	.000*
Ритмичке вежбе и плесови		-1.817	.069	
III	АТЛЕТИКА	Технике трчања	-0.650	.516
		Скок увис	-2.339	.019
		Скок удаљ	-1.793	.073
		Бацање лоптице у циљ	-5.672	.000*
	ВЕЖБЕ НА ТЛУ И СПРАВАМА	Прескок	-2.916	.004*
		Вратило	-2.333	.020
		Клупа, ниска греда	-4.218	.000*
		Паралелни разбој до висине груди	-4.662	.000*
		Дохватни кругови	-3.328	.001*
	РИТМИЧКА ГИМНАСТИКА И НАРОДНИ ПЛЕСОВИ	Окрети за 90° и 180°	-0.769	.442
		Скокови	-0.914	.361
		Вијача	-1.630	.103
Лопта		-3.581	.000*	
Плесови		-1.621	.105	
ОСНОВИ ТИМСКИХ ИГАРА	Рукомет	-1.879	.060	
	Кошарка	-0.835	.403	
	Одбојка	-1.598	.110	
IV	АТЛЕТИКА	Технике трчања	-0.592	.554
		Скок увис	-0.928	.651
		Скок удаљ	-0.523	.601
		Бацање	-3.490	.000*
	ВЕЖБЕ НА ТЛУ И СПРАВАМА	Штафетна трчања	-1.896	.058
		Прескок	-1.209	.226
		Двовисински разбој	-3.387	.001*
		Греда	-3.107	.002*
		Паралелни разбој	-3.547	.000*
		Вратило	-3.303	.001*
		Кругови	-3.352	.001*
		Коњ са хватаљкама	-2.581	.010
	ОСНОВИ ТИМСКИХ ИГАРА	Рукомет	-.304	.761
		Кошарка	-2.042	.041
Одбојка		-0.493	.622	
Фудбал		-9.121	.000*	
IV	РИТМИЧКА ГИМНАСТИКА И НАРОДНИ ПЛЕСОВИ	Равнотеже	-1.098	.272
		Окрети за 180° и 360°	-2.111	.035
		Скокови	-1.948	.051
		Вијача	-0.331	.741
		Лопта	-1.278	.201
		Обруч	-0.842	.400
		Плесови	-0.558	.577
I II III IV	Курсни облици рада (пливање)		-7.481	.000*
Корективно-педагошки рад		-1.046 ^a	.295	
Организовање и реализовање излета		-1.644 ^a	.100	
Организовање и реализовање кросева		-1.034 ^a	.301	
Организовање и спровођење такмичења		-.709 ^a	.478	
Слободне активности		-1.943 ^a	.052	

Легенда: *Значајност на нивоу $p < .01$.

Добијени резултати показују постојање разлика између самопроцене оспособљености наставника разредне наставе и самопроцене реализације програмских садржаја физичког васпитања за сва четири разреда (табела 9). Разлике су у корист оспособљености за програмске садржаје у односу на њихову реализацију.

У првом и другом разреду добијене су статистички значајне разлике на нивоу $p < .01$ за програмске садржаје: ходање и трчање, скакање и прескакање, бацање и хватање, вежбе равнотеже, вежбе реквизитима и вишења, упори, пењања (граница значајности). У трећем разреду разлике су добијене за бацање лоптице у циљ као програмске садржаје из атлетике, за све предвиђене програмске садржаје осим вратила из вежби на тлу и справама, програмске садржаје са лоптом у оквиру ритмичке гимнастике и народних плесова. У оквиру програмских садржаја Основи тимских игара нису добијене разлике између самопроцене оспособљености наставника разредне наставе и самопроцене реализације. У четвртном разреду утврђене су разлике за следеће програмске садржаје: бацање у оквиру атлетике, за све програмске садржаје у оквиру вежби на тлу и справама, осим прескока и са границом значајности за садржаје коњ са хватаљкама и фудбал у оквиру основа тимских игара. Такође, добијене су разлике између самопроцене оспособљености наставника разредне наставе и самопроцене реализације пливања као програмског садржаја физичког васпитања у четвртном разреду.

Дискусија

Резултати овог истраживања показују да наставници разредне наставе позитивно процењују своје компетенције знање, планирање, реализација и вредновање за реализацију наставе физичког васпитања у прва четири разреда основне школе. Позитивна самопроцена се односи на све одреднице компетенција, како са актуелног тако и са жељеног нивоа. Оваква самопроцена компетенција је у складу са схватањем о важности компетенција у креирању нове улоге наставника у којој се проширује спектар компетенција и надлежности које имају, а које су важне за успешно обављање наставничких улога (Vizek Vidović i sar., 2013).

У самопроцени актуелног и жељеног нивоа компетенција знање, планирање, реализација и вредновање добијени резултати указују на постојање разлика у корист жељеног аспекта испитиваних компетенција. То показује да наставници разредне наставе, и поред тога што позитивно процењују сопствене компетенције, желе да буду компетентнији у свим аспектима наставе физичког васпитања. На основу резултата може се закључити да су наставници разредне наставе свесни значаја континуираног усавршавања, односно обавезе трајног професионалног развоја, коју пред њих постављају стручне организације (*Teacher Education in Europe*, 2008; *Teachers Matter - Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*, 2005). Надограђивање сопствених компетенција је могуће само уколико се професионални развој схвати као континуирани процес, што су кроз позитивну

самопроцену пожељног нивоа за сопствене компетенције испитивани наставници и исказали. Истовремено, континуирано усавршавање представља и професионалну обавезу за наставнике у већини земаља Европе (*Key Data on Education in Europe 2012*, 2012), као и у нашој земљи (*Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*, 2009). Исказана жеља наставника разредне наставе да достигну виши ниво свих компетенција је позитивна и значајна у остваривању циља и исхода ФВ у основној школи, а што је условљено квалитетом саме наставе у којој једну од најважнијих улога имају наставничке компетенције (Kirk, 2005; Marsden & Weston, 2007; Siedentop, 2009; Siedentop & Locke, 1997; Starc & Strel, 2012; Stojiljković, 2014).

Самопроцена компетенција испитивана је у односу на ниво образовања, дужину радног стажа и ниво физичке активности наставника разредне наставе. Резултати су показали да се наставници разредне наставе различитог нивоа образовања не разликују у самопроцени компетенција за реализацију наставе ФВ с аспекта актуелног и жељеног нивоа. У односу на радно искуство наставника разредне наставе, испољиле су се разлике само у самопроцени компетенције *знање*. Може се претпоставити да је дугогодишње искуство (преко 16 година) допринело бољем познавању самог програма физичког васпитања, као и могућност његовог повезивања са другим предметима, што се одразило и на самопроцену наставника. Такође, искуство игра значајну улогу и када је у питању познавање општих циљева и исхода образовања и васпитања, као и општих и посебних стандарда постигнућа. У самопроцени компетенција планирање, реализација и вредновање, није се испољио ефекат дужине радног стажа наставника разредне наставе.

У погледу самопроцене компетенција наставника разредне наставе у односу на њихово бављење физичком активношћу, добијени резултати показују да физички активнији наставници у оквиру компетенције *знање* позитивније процењују ниво знања који се односи на познавање значаја ФВ и његове повезаности са другим предметима, на ниво стечених дидактичко-методичких знања у ФВ, као и на жељу да их усаврше.

У оквиру већине одредница компетенције планирање, физички активнији наставници позитивније процењују сопствени достигнути ниво *планирања*, и показују жељу да достигну виши ниво, у односу на мање физички активне наставнике.

У самопроцени компетенције *реализација*, физички активнији, у односу на мање активне наставнике, исказују већу жељу да се усаврше у повезивању наставних садржаја ФВ са претходним знањима и искуствима ученика, као и да се оспособе да примењује разноврсне методичке поступке у складу са циљевима, исходима, садржајима ФВ, узрасним карактеристикама и индивидуалним могућностима и потребама ученика.

У самопроцени компетенције вредновање, физички активнији наставници позитивније процењују сопствени ниво који се односи на праћење и вредновање ученичких постигнућа и интересовања у ФВ, као и подршке њиховом даљем напредовању.

Резултати који указују на позитивнију самопроцену компетенција знање, планирање, реализација и вредновање физички активнијих наставника разредне наставе у појединим одредницама сагласни су са тумачењима појединих аутора да недовољна физичка активност наставника разредне наставе може да представља битну препреку у погледу сопствених могућности за реализацију часова ФВ (Farrell et al., 2004; Morgan & Bourke, 2008), што се може одразити и на процену сопствене компетентности.

Такође, циљ рада је био да се испита и самопроцена оспособљености наставника разредне наставе за реализацију конкретних програмских садржаја ФВ и нивоа њихове актуелне реализације. Резултати су показали да између самопроцене оспособљености наставника разредне наставе за реализацију конкретних програмских садржаја ФВ и самопроцене њихове реализације постоји разлика, и то у корист самопроцене оспособљености. Позитивнија самопроцена оспособљености у односу на самопроцену реализације добијена је за програмске садржаје ходање и трчање, скакање и прескакање, бацање и хватање, вежбе равнотеже и вежбе реквизитима за први и други разред, и вежбе на тлу и справама, ритмичка гимнастика и народни плесови, фудбал и пливање за трећи и четврти разред. Ови резултати се једним делом могу објаснити и чињеницом да због преоптерећености сала за физичко васпитање ученици млађих разреда готово да и немају прилику да их користе. Такође, резултати истраживања су показали да се у пракси наставни садржаји из гимнастике, атлетике и спортских игара не реализују у прописаном обиму и често се замењују другим садржајима (Šekeljić i sar., 2011). Веома је важно да наставници поседују оне компетенције које желе да развију код својих ученика (Stojiljković, 2014). Када је реч о настави ФВ, то је веома значајно у реализацији конкретних програмских садржаја који се односе на развој и усавршавање моторичких вештина. Према појединим ауторима, недостатак искуства наставника разредне наставе у физичкој активности може да представља препреку у могућности за реализацију часова ФВ (Farrell et al., 2004; Morgan & Bourke, 2008). Најчешће реализују часове без одговарајућег садржаја, током којих прате и надгледају слободну игру ученика (Patterson & Faucette, 1990; Robinson & Melnychuk, 2006). У даљим истраживањима би требало испитати утицај ових разлога на квалитет реализације наставе физичког васпитања у млађим разредима основне школе у нашем образовању.

Закључак

На основу резултата овог истраживања у коме је основни циљ био да се испита самопроцена компетенција наставника разредне наставе за реализацију наставе ФВ, дошло се до закључка да наставници разредне наставе позитивно процењују сопствене компетенције знање, планирање, реализација и вредновање за реализацију наставе ФВ у млађим разредима основне школе, али и да желе да остваре још виши ниво компетентности у настави физичког васпитања.

Наставници разредне наставе са највише радног искуства најпозитивније процењују компетенцију знање, док физички активнији наставници, у односу на остале, најпозитивније процењују сопствену компетентност за реализацију наставе физичког васпитања у домену компетенција знање, планирање, реализација и вредновање.

Разлика између самопроцене оспособљености наставника разредне наставе за реализацију конкретних садржаја ФВ и самопроцене нивоа њихове реализације у настави указује на потребу још квалитетнијег оспособљавања у овом сегменту, како кроз базично образовање, тако и кроз програме стручног усавршавања.

Литература

- Basch, C. E. (2011). Executive Summary: Healthier Students are Better Learners. *Journal of School Health*, Vol. 81, No. 2, 591-592.
- Cale, L. (2000). Physical Activity Promotion in Secondary Schools. *European Physical Education Review*, Vol. 6, No. 1, 71-90.
- Common European Principles for Teacher Competencies and Qualifications* (2010). Brussels: European Commission. Retrieved March 18, 2013 from the World Wide Web http://www.atee1.org/uploads/EUpolicies/common_eur_principles_en.pdf
- Farrell, A., Thompson, S. & Napper Owen, G. (2004). Southern California Elementary Physical Education Specialists and Non-Specialists: Beliefs and Behaviors of the Ideal Purpose and Actual Function of Elementary Physical Education. *California Journal of Health Promotion*, Vol. 2, No. 2, 28-40.
- Garn, A. C. & Cothran, D. J. (2006). The Fun Factor in Physical Education. *Journal of Teaching in Physical Education*, Vol. 25, No. 3, 281-297.
- Holdsworth, P. (2010). *The European Union and Teacher Education, in ENTEP – the first ten years after Bologna*. Retrieved November 16, 2012 from the World Wide Web <http://entep.unibuc.eu/>
- Key Data on Education in Europe 2012* (2012). Brussels: EACEA, Eurydice.
- Kirk, D. (2005). Physical Education, Youth Sport and Lifelong Participation: The Importance of Early Learning Experiences. *European Physical Education Review*, Vol. 11, No. 3, 239-255.
- Kohl, H. W. & Cook, H. D. (2013). *Educating the Student Body: Taking Physical Activity and Physical Education to School*. Committee on Physical Activity and Physical Education in the School Environment; Food and Nutrition Board; Institute of Medicine. Retrieved December 25, 2013 from the World Wide Web http://iom.nationalacademies.org/~media/Files/Report%20Files/2013/Educating-the-Student-Body/EducatingTheStudentBody_rb.pdf.
- Korać, I. (2014). Različiti pristupi definisanju kompetencija nastavnika. *Inovacije u nastavi*, God. 27, Br. 4, 63-71.
- Koster, B., Brekelmans, M., Korthagen, F. & Author, T. (2005). Quality Requirements for Teacher Educators. *Teaching and Teacher Education*, Vol. 21, No. 2, 157-176.
- Krebs, N. F. (2003). Prevention of Pediatric Overweight and Obesity. *American Academy of Pediatrics*, Vol. 112, No. 2, 424-430.

- Marsden, E. & Weston, C. (2007). Locating Quality Physical Education in Early Years Pedagogy. *Sport, Education and Society*, Vol. 12, No. 4, 383-398.
- McKenzie, T. L. (2003). Health-Related Physical Education: Physical Activity, Fitness, and Wellness. In S. J. Silverman & C. D. Ennis (Eds.), *Student Learning in Physical Education: Applying Research to Enhance Instruction*, 2d ed. (pp. 207-226). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Morgan, P. J. & Bourke, S. (2008). Non-Specialist Teachers' Confidence to Teach PE: The Nature and Influence of Personal School Experiences in PE. *Physical Education & Sport Pedagogy*, Vol. 13, No. 1, 1-29.
- O'Reilly, E., Tompkins, J. & Gallant, M. (2001). They Ought to Enjoy Physical Activity, You Know?: Struggling with Fun in Physical Education. *Sport, Education, and Society*, Vol. 6, No. 2, 211-221.
- Patterson, P. & Faucette, N. (1990). Children's Attitudes toward Physical Activity in Classes Taught by Specialist versus Nonspecialist PE Teachers. *Journal of Teaching in Physical Education*, Vol. 9, No. 4, 324-331.
- Puhse, U. & Gerber, M. (2005). *International Comparison of Physical Education: Concepts, Problems, Prospects*. Oxford, UK: Meyer & Meyer Sport.
- Radisavljević Janić, S., Milanović, I. i Lazarević, D. (2012). Fizička aktivnost adolescenata: uzrasne i polne razlike, *Nastava i vaspitanje*, God. 61, Br. 1, 183-194.
- Robinson, D. B. & Melnychuk, N. E. (2006). A Call for PE Consultants and Specialists: Let's Get Serious about Implementing Quality PE. *Physical & Health Education Journal*, Vol. 72, No. 3, 6-11.
- Sallis, J. F., McKenzie, T. L., Alcaraz, J. E., Kolody, B., Faucette, N. & Hovel, M. F. (1997). Effects of a Two-Year Health-Related Physical Education Program on Physical Activity and Fitness in Elementary School Students: SPARK. *American Journal of Public Health*, Vol. 87, No. 8, 1328-1334.
- 2010 Shape of the Nation Report: Status of Physical Education in the USA (2010). Reston, VA: National Association for Sport and Physical Education.
- Shephard, R.J. & Trudeau, F. (2000). The Legacy of Physical Education: Influences on Adult Lifestyle. *Pediatric Exercise Science*, Vol. 12, No. 1, 34-50.
- Siedentop, D. (2009). Research on Teaching Physical Education: Celebrating Our Past and Focusing on Our Future. In L. Housner, M. Metzler, P. Schempp & T. Templin (Eds.), *Historic Traditions and Future Directions of Research on Teaching and Teacher Education in Physical Education* (pp. 3-14). Morgantown, West Virginia: West Virginia University.
- Siedentop, D. & Locke, L. (1997). Making Difference for Physical Education: What Professors and Practitioners Must Build Together. *Journal of Physical Education Recreation and Dance*, Vol. 4, No. 1, 25-33.
- Standardi kompetencija za profesiju nastavnika i njihovog profesionalnog razvoja (2011). Beograd: Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja.
- Starc, G. & Strel, J. (2012). Influence of the Quality Implementation of a Physical Education Curriculum on the Physical Development and Physical Fitness of Children. *BMC Public Health*, Vol.12, No. 6, 1-7.
- Stojiljković, S. (2014). *Psihološke karakteristike nastavnika*. Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu.
- Subramaniam, P. R. & Silverman, S. (2007). Middle School Students' Attitudes toward Physical Education. *Teaching and Teacher Education*, Vol. 23, No. 5, 602-611.

- Šekeljić, G., Stamatović, M. i Višnjić, D. (2011). Problemi u realizaciji nastave fizičkog vaspitanja. U K. Špijunović (ur.), *Zbornik radova sa Naučnog skupa Nastava i učenje – stanje i problemi* (str. 557-566). Užice: Učiteljski fakultet u Užicu Univerziteta u Kragujevcu.
- Teacher Education in Europe* (2008). Brussels: European Trade Union Committee for Education and Comitee syndical europeen de l'education. Retrieved May 25, 2015 from the World Wide Web
http://etuce.homestead.com/Publications2008/ETUCE_PolicyPaper_en_web.pdf
- Teachers Matter - Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers* (2005). Retrieved November 16, 2012 from the World Wide Web
<http://www.oecd.org/edu/preschoolandschool/34990905.pdf>
- Vizek Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović Štetić, V. i Miljković, D. (2013). *Psihologija obrazovanja*, Beograd: Klett.
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* (2009). Službeni glasnik Republike Srbije, Br. 72/2009.
- Wallhead, T. L. & Buckworth, J. (2004). The Role of Physical Education in the Promotion of Youth Physical Activity. *Quest*, Vol. 56, No. 3, 285-301.
- White Paper on Sports* (2007). Retrieved May 25, 2015 from the World Wide Web
http://ec.europa.eu/sport/documents/white-paper/whitepaper-short_el.pdf.

Подаци о ауторима

Мр Сандра Карић је наставник разредне наставе у ОШ „14 октобар“ у Баричу.
E-mail: sandrabacic@yahoo.com

Др Снежана Радисављевић Јанић је ванредни професор на Факултету спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду.
E-mail: snezana.radisavljevic@fsfv.bg.ac.rs

Др Душанка Лазаревић је редовни професор на Факултету спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду.
E-mail: dusanka.lazarevic@fsfv.bg.ac.rs

Др Ивана Милановић је доцент на Факултету спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду.
E-mail: ivana.milanovic@fsfv.bg.ac.rs